

Maróti János Szeged környéki birtokai ismeretlenek a történettudomány számára. Maróti éltetrajzában ezekről nem történik említés, de hallgatnak róluk a történelmi földrajz kézikönyvei is.¹ Csánki Dezső korszakalkotó műve sem tartalmaz adatokat Maróti János itteni birtokairól. Munkájának első, Csongrád megyét is felölelő kötetében, Maróti címszó alatt, annak Szeged környéki birtokai nem szerepelnek.² Ez a hallgatás annál feltűnőbb, mivel már egy, az említett művek megjelenése előtt kiadott munka utal Maróti János Szeged környéki birtokainak létezésére. Az ezekre vonatkozó adat Gyárfás István „Jász-kúnok története” című művében lappangott idáig. Itt egy oklevélregesztából megtudni, hogy 1424-ben, a Szeged környéki, Csongrád megyei Martonos és Gyékénytő területén részbirtokok voltak Maróti János tulajdonában.³ Gyárfás közlését Iványi István nem értékesítette vázlatos Martonos történetében. A regesztát ugyan felhasználta, de e felett az adat felett átsiklott.⁴ Nem található a Maróti birtoklására vonatkozó adat későbbi, átfogó műveinek lapjain sem, ahol Martonos és a kanizsai határba olvadt Gyékénytő; Csongrád, majd Bács-Bodrog megyei helységek múltjáról ír.⁵ Azóta azonban a Zsigmond-kori oklevelek kiterjedt és rendszeres feltárása újabb adatot hozott napvilágra.⁶ Ez, valamint az a körülmény, hogy Gyárfás által csak regesztájában közölt diplomát

¹ KARÁCSONYI J.: Maróthy János macsói bán élete, A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat évkönyve, 13 (1886/7), 1—29.

² CSÁNKI D.: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában (Történelmi földrajz), I., Budapest, 1890, 686. A Csongrád megyei helységek közül csak Nagy-Hegyes, Kis-Hegyes, Szegedyház, Fejéregyház, Feketeegyház, a két Soprony, Szörnyőgyház és Kutas szerepel a Maróti család birtokában. De ezek abban az időpontban nem biztos, hogy Csongrád megyéhez tartoztak. A Csánki által idézett okmányban megyei hovatartozásuk nincs megemlítve. Magyar Országos Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény (a továbbiakban: D1.) 36 993. Erre egyébként már Iványi István felfigyelt. IVÁNYI I.: Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára (Helynévtár), Szabadka, III., 1906, 33, 49, V., 1907, 113. Ezeket a helységeket először 1520-ban említik Csongrád megyében. ZSILINSZKY M.: Csongrád vármegye története, I, Budapest, 1897, 97, 106.

³ GYÁRFÁS I.: A jász-kúnok története, III., 1301—1542., Szolnok, 1883, 582, 104. sz. Tévesen 1524-es dátummal. Gyékénytő ma nem létezik. Martonos Jugoszláviában Szegedtől kb. 5 km-re délre a Tisza jobb partján fekszik. CSÁNKI: Történelmi földrajz, I., 682; MARKOVIĆ M.: Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine, Novi Sad, 1966, 116.

⁴ IVÁNYI I.: Martonos Község története, A Bács-Bodrogh vármegyei Történelmi társulat évkönyve, 12 (1896), 52. Tévesen GYÁRFÁS i. m. IV. kötetére hivatkozik.

⁵ IVÁNYI: Helynévtár, II, 105—106, IV., 43, 74. Szintén GYÁRFÁS i. m. IV. kötetére történő hivatkozással. IVÁNYI I. — VIRTER F.: Bács-Bodrog vármegye községei (Bács-Bodrog vármegye I.). Magyarország vármegyéi és városai, Budapest, é. n., 109.

⁶ MÁLYUSZ E.: Zsigmond-kori Oklevéltár (a továbbiakban: ZsO.), I, Budapest, 1951, 237. 2138. sz.

Petrovics István teljes terjedelmében kiadta, lehetővé teszi számunkra, hogy néhány szót ejtsünk Maróti János Szeged környéki birtokairól.⁷

Martonos és Gyékénytő birtokok részeihez Maróti János Zsigmond király adományozása révén jutott 1391-ben. A későbbi nagy birtokszerző macsói bánnak tudomásunk szerint ez volt az első szerény szerzeménye. Zsigmond egyéb, Szerém megyei birtokok mellett ezekkel jutalmazta az akkor még csak Maróti János fia János mesternek nevezett híve addigi szolgálatait. Az ez alkalommal Maróti Jánosnak adományozott birtokok, köztük a martonosi és gyékénytői birtokrészek, ezt megelőzően a magtalanul elhalt Mihalóci, Fodornak nevezett János fia Mihály fia János tulajdona voltak.⁸ A Szerém megyei Mihalóci családot először 1356-ban említik Martonos és Gyékénytő birtokában. Akkor mindkettő az előbb említett Mihályé volt.⁹ Maróti Jánoséi mellet Martonoson és Gyékénytőn másoknak is voltak birtokrészek.¹⁰ Külön említést érdemel az, hogy az óbudai apácák, akik, mióta 1381-ben megvették a kanizsai Tordi Tamás gyékénytői birtokrészét, társtulajdonosok lettek itten.¹¹ Maróti János martonosi és gyékénytői részbirtokainak újabb szomszédja a Csáki család lett, amikor 1401-ben királyi adomány folytán elnyerte az ezekkel határos Kanizsa (Révkanizsa) birtokot.¹²

Martonos és Gyékénytő sorsának további alakulását éppen a Csákiak szomszéd-sága befolyásolta döntő módon. Maróti János ui. ezt a két birtokát, miután azok harminchárom évig voltak tulajdonában, 1424-ben a saját maga és fia, László nevében átengedte a Csáki család fejének, Miklós erdélyi vajdának. Mi indította Marótit erre a feudális birtokpolitikában nem teljesen ismeretlen, de nem is túl gyakori lépésre? Hiszen az inkább a hanyatló vagy a kihalás előtt álló családok gyakorlatában fordul elő. A Marótiak pedig 1424-ben még mindkét veszélytől biztonságban érezhették magukat. Maróti János maga tettét az ügyletről kiállított oklevélben a Csáki Miklós iránt érzett testvéri szeretettel indokolta. A birtokrészeket „propter sincere fraternitatis dilectionem” engedi át a vajdának.¹³ Ez az első pillanatra frázisnak tűnő kitétel valójában a Zsigmond-kori arisztokrácia két kiemelkedő tagjának egymás közti viszonyára utal. Ahhoz tehát, hogy megértsük Maróti János tettének valódi okát, szemügyre kell vennünk Csáki Miklóshoz fűződő kapcsolatának alakulását. Ez pedig leginkább Zsigmond királyhoz való viszonyulásukban tükröződik.

⁷ PETROVICS I.: Oklevelek Szeged középkori történetéhez (a továbbiakban: Oklevelek), Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae, Acta Historica LXVI, Szeged, 1979, 62—64. Petrovics nem említi a Gyárfás által közölt regesztát.

⁸ ZsO., I., 237, 2138. sz.

⁹ IVÁNYI: Helynévtár, II., 105. CSÁNKI: Történelmi földrajz, II., 1894, 249. két Mihalóc (Mihalovcz és Mihalyo/v/cz) nevű helységet ismer Szerém megyében. Az egyiket Mihaljevačka bara pusztával azonosítja, és ezt tartja a Marótiak birtokának. A másik a szerinte a Rumától délkeletre fekvő Mihaljevcinék (ma Sremski Mihaljevci Jugoszláviában, MARKOVIČ: i. m., 164) felel meg.

¹⁰ IVÁNYI: Martonos története, 52; ua.; Helynévtár, II., 105—106; ZSILINSZKY: i. m., 88, 101. Szeged környékén létezett még egy Gyékénytő nevű birtok. Ez Dorozsmával és Szent Mihállyal volt határos, és a Dorozsma nemzetség, majd az ebből származó Garai család tulajdona volt. IVÁNYI: Helynévtár, II., 106; ZSILINSZKY: i. m. 73—74, 96—97.

¹¹ IVÁNYI: Helynévtár, II., 105.

¹² BÄRTFAL-SZABÓ L.: Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez, I/1., 1229—1499-ig, Budapest, 1919, 209—216; CSÁNKI: Történelmi földrajz, I., 692; IVÁNYI: Helynévtár, IV., 67—70. Ma Kanizsa (Kanjiža) a Tisza jobb, illetve Novi Kneževac a bal partján Martonostól kb. 5 km-re délre Jugoszláviában. MARKOVIČ: i. m., 87, 131.

¹³ PETROVICS: Oklevelek, 62—63. Abban az esetben, ha Csáki Miklós magtalanul halt volna el, az átengedett birtokok az oklevél rendelkezése értelmében visszaszálltak volna a Marótiakra. De ez nem következett be, mivel a vajda két fiút (Lászlót és Mihályt) is hagyott hátra. ENGEL P.: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387—1437), Értekezések a történeti tudományok köréből, Új sorozat, 83., Budapest, 1977, 69.

A Csákiak, Maróti Jánoshoz hasonlóan, ennek az uralkodónak köszönhették felemelkedésüket. Miklós, a család legtekintélyesebb tagja, Zsigmond jóvoltából lett 1402-ben erdélyi vajda. A király iránta megnyilvánuló kegyét az sem befolyásolta tartósan, hogy 1403-ban, Marótival ellentétben, Zsigmond ellenségeihez csatlakozott. Ennek oka kétségtelenül abban rejlik, hogy Zsigmond politikája a felkelés leverését követően az 1403-as ellenzék vezéreinek megnyerésére irányult. Ennek köszönhetően Csáki Miklós, átmeneti hűtlensége ellenére, Maróti Jánossal egy időben lett tagja a Zsigmond legodaadóbb híveit tömörítő Sárkányos társaságnak. Ugyanakkor az uralkodó már hivatalokat is bízott rá. Csáki így 1409-ben megkapta Békés és Bihar megyék ispáni tisztét, 1415-ben pedig erdélyi vajdaságát is visszanyerte.¹⁴

A hű Marótinak nemcsak osztoznia kellett királya kegyén a megtért „bűnös” Csákiival. Azt is el kellett tőrníe, hogy bizonyos esetekben alárendelt helyzetbe kerüljön vele szemben. Bihar megye 1409 nyarán tartott közgyűlésén a megyei hatóságok Csáki mint ispán előtt bizonyítják, hogy Maróti János elfoglalta a Telegdiek Szecsőd nevű birtokát.¹⁵ Sőt, arra is tudunk példát, hogy Zsigmondnak Csáki Miklós iránti magatartása anyagilag is Marótit sújtotta. A király 1410-ben Csákival kötött egyezségére hivatkozva adatta vissza Bartáni Pörös Györgynek birtokát, melyet azt megelőzően Maróti János familiárisainak adományozott.¹⁶ A felsorolt tényekből nyilvánvaló, hogy 1410 óta Zsigmond király Maróti Jánossal szemben Csáki Miklóst részesítette előnyben. Ennek ismeretében, ha nem is állítható, hogy az uralkodó Marótit kényszerítette Szeged környéki birtokainak átengedésére, nem lenne meglepő, ha bebizonyosodna, hogy valamiképpen része volt abban. Az kétségtelen, hogy Marótinak ez a lépése Zsigmond tetszésével találkozott, hiszen azt 1424 június 28-án kiadott oklevelével közvetve elismerte.¹⁷

Az elmondottak alapján azt hihetnénk, hogy Gyékénytő és Martonos átengedése Csáki Miklósnak újabb, Zsigmond kedvéért hozott áldozat volt Maróti János részéről. De óvakodjunk az elhamarkodott következtetésektől! Mert annak ellenére, hogy az oklevél Maróti visszalépését említi, ezt nem kell feltétlenül mint egyoldalú engedményt, átadást, átengedést értelmezni. A Maróti-birtokok történetéből jól ismertek esetek, amikor a birtokjogok átengedése valójában csereügyletet fed. Így Maróti János fia, László 1444-ben Temes megyei falvakat „engedett át” a Pekri családnak.¹⁸ Ezzel egy időben, anélkül, hogy arról ugyanabban az oklevélben említés történe, Kőrös megyei birtokokat kapott a Pekriektől.¹⁹ Ebben az esetben nyilvánvalóan csereéről van szó, még ha ez nem is hagyott nyomot az ügylet jogi oldalát tükröző oklevélben. Természetesen az sem lehetetlen, hogy maga Zsigmond kárpótolta Maróti Jánost gyékénytői és martonosi részbirtokaiért. Szolgálataira mindenesetre azután is számított, hiszen két év múlva, 1426-ban rábízta a havasalföldi hadjárat vezetését.²⁰

Nem lehet tehát eleve kizárni annak lehetőségét, hogy a Martonos és Gyékénytő területén fekvő Maróti-birtokok átengedése Csáki Miklósnak szintén csupán részét képezte egy csereügyletnek, melynek folyamán Maróti János más birokokat nyert kárpótlás gyanánt. Ez egyben érthetővé tenné Maróti hajlandóságát gyékénytői

¹⁴ ENGEL: i. m., 39—43, 59—63, 69; FÜGEDI E.: A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása, Budapest, 1970, 26, 69, 108, 133.

¹⁵ ZsO, II/2., 1958, 264, 6956.sz.

¹⁶ Uo. 329, 7392. sz.

¹⁷ PETROVICS: Oklevelek, 62—64.

¹⁸ DI. 8. 901; LENDVAI M.: Temes vármegye nemes családjai, I., Budapest, 1896, 70.

¹⁹ CSÁNKI D.: Kőrös-megye a XV. században, Értekezések a történelmi tudományok köréből, 15., Budapest, 1893, 41.

²⁰ KARÁCSONYI: i. m., 21.

és martonosi birtokainak átengedésére. Két évtized múlva, 1446-ban Maróti János fia László így cserélte el a Pest megyei Monor, Zsiger és Újfalu nevű birtokait az egri káptalan Vesze, Piski és Fejérem nevű Békés megyében fekvő birtokaiért. Az ügylet bevallott célja az volt, hogy a felek távoli birtokaikat, melyek jövedelmének bevételezése nehézségekbe ütközik, elcseréljék olyanokra, melyek közelebb fekszenek birtokközpontjaikhoz.²¹ A Szeged környéki birtokok, éppúgy mint a Pest megyeiek, távol estek az adományozásuk utáni szerzemények folytán kialakult nagy Maróti-birtoktömböktől, melyek Zaránd, Békés, Baranya, Szerém és Valkó megyék területén feküdtek.²² Elszigetelt helyzetükből következően, a Szeged környéki Maróti-birtokok aligha tartoztak a legjövedelmezőbbek közé. Ha ehhez még hozzászámítjuk, hogy a Csákiak Révkanizsája Gyékénytő és Martonos közé ékelődve elválasztotta az itteni Maróti-birtokokat, még érthetőbbé válik azok tulajdonosának látszólagos nagylelkűsége. Ez tűnik egyúttal az egyetlen elfogadható magyarázatnak Marótinak arra a tetteire, hogy 1424-ben lemondott Martonos és Gyékénytő birtokáról.

Tekintet nélkül azonban arra, hogy mi volt az indítéka, a Szeged környéki Maróti-birtokok átengedése Csáki Miklósnak jelentős állomás a két család viszonyának alakulásában. Az 1403-ban még fegyverrel a kezükben szemben álló felek huszonegy év után testvériszeretetet emlegetve, békés úton rendezik birtokügyeiket. A két család kapcsolata újabb másfél-két évtized múlva majd abban éri el csúcspontját, hogy Csáki Ferenc, Miklós unokaöccse nőül veszi Annát, Maróti János leányát. És habár ennek a házasságnak a terve csak jóval később jött létre, a két család között kialakult érdekközösség első látható jele volt, hogy Martonos és Gyékénytő 1424-ben birtokost cserélt.²³

²¹ HAAN L.: Békés vármegye hajdانا, I, Pest, 1870, 60—61. Magyar fordításban: KRISTÓ GY.: Olvasókönyv Békés megye történetéhez, I, Békéscsaba, 1967, 50—51. Vö. SCHERER F.: Gyula város története, I., Gyula 1938, 46.

²² CSÁNKI: Történelmi földrajz, I, 660, 753, II., 258—259. 376—377, 553; ÁGOSTON P.: A magyar világi nagybirtok története, Budapest, 1913, 125.

²³ Maróti Anna 1437 és 1446 közt ment férjhez Csáki Ferenchez. MÁRKI S.: Aradvármegye és Arad szabad királyi város története, I., Arad, 1892, 277. Anna 1437-ben még Kőrögyi Fülöp fia János jegyese volt. FEJÉR G.: Codex diplomaticus regni Hungariae ecclesiasticus ac civilis, X/7., Budae, 1843, 877—878; KARÁCSONYI: i. m., 27—28. Csáki Miklós és Ferenc genealógiai viszonyára SVÁBY FR.: A körösszegi és adorjáni gróf Csáky család genealógiája, Turul, 9 (1891), 36.

LES PROPRIÉTÉS DE JÁNOS MARÓTI AUX ENVIRONS DE SZEGED

Dans son étude, l'auteur écrit sur les propriétés de János Maróti aux environs de Szeged. Ces propriétés ont été passées sous silence de la part des historiens. Les parts de propriété de Gyékénytő et de Martonos de la famille éteinte Mihalóci furent données en fief à János Maróti par le roi Sigismond en 1391. En même temps, c'était la première acquisition de propriété de Maróti. Ces propriétés étaient en sa possession pendant trente-trois ans, mais en 1424, il les a cédées à son voisin Miklós Csáki, voivode de Transylvanie, probablement sur le conseil de Sigismond et présomptivement en échange d'une compensation. La cession des parts de propriété aux environs de Szeged convenait à la politique de famille et à la politique de propriété des Maróti. Depuis un certain temps, cette politique se portait sur la liquidation des parts de propriété isolées et sur la bonne relation avec les Csáki.

ВЛАДЕНИЯ ЯНОША МАРОТИ В ОКРЕСТНОСТЯХ СЕГЕДА

Автор посвящает свою статью изучению земельных владений Яноша Мароти в окрестностях Сегеда, на которые наша историография не обратила достаточного внимания. В 1391 г. король Жигмонд подарил Яношу Мароти владения Декенъто—Мартонош, принадлежавшие вымершему роду Михалоци. Однако это было первое землевладение Мароти. После тридцатитрехлетнего владения этой землей, в 1424 г. Мароти уступил ее своему соседу, трансильванскому воеводе, Миклошу Чаки. По всей вероятности, это произошло при содействии самого Жигмонда, от которого Мароти получил новые земли в качестве возмещения. Уступка разрозненных земельных владений в окрестностях Сегеда соответствовала семейной и имущественной политике рода Мароти, согласно которой они стремились к ликвидации чересполосных владений и поддержке хороших отношений с родом Чаки.